



JUSTIITSMINISTEERIUM

Riigikantselei
riigikantselei@riigikantselei.ee

Teie 17.05.2024

Meie 06.06.2024

nr 2-5/24-00816,
RIIGIKOGU/24-0511/-2T
nr 8-2/4411

Justiitsministeeriumi seisukoht tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse eelnoõ kohta

Austatud Riigikantselei

1. Justiitsministeeriumile edastati seisukoha esitamiseks Riigikogu liikme Mart Maastiku algatatud tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse muutmise seaduse eelnõu.

Eelnõuga tehakse ettepanek täiendada tsiviilkohtumenetluse seadustiku ja täitemenetluse seadustiku rakendamise seaduse (edaspidi TsMSRS) paragrahvi 7 lõikega 2 järgmises sõnastuses:

„(2) Juhul, kui isik on esitanud teistmisavalduse kuni 1. jaanuarini 2006. aastal kehtinud tsiviilkohtumenetluse seadustiku alusel ja sellele avaldusele ei ole antud menetlusluba, siis võib sama isik 1. jaanuaril 2006. aastal jõustunud tsiviilkohtumenetluse seadustikus esineva aluse olemasolul esitada uue teistmisavalduse Riigikohtule kuue kuu jooksul käesoleva seaduse jõustumisest.“

2. Esmalt tuleb märkida, et kuni 1. jaanuarini 2006 kehtinud tsiviilkohtumenetluse seadustik (edaspidi TsMS), millele viidatakse eelnõus ja ka kuni 31. detsembrini 2005 kehtinud tsiviilkohtumenetluse seadustiku (edaspidi TsMS 1998) redaktsioon ei reguleerinud menetlusloa andmist, sellist menetlusõiguse instituuti ei olnud olemas. Seega ei ole sätet võimalik kohaldada.

3. Menetlusluba reguleeris TsMS 1998 kuni 17. novembrini 2002 kehtinud redaktsioonis. Seega saaks eelnõu sätet teoreetiliselt kohaldada kuni 17. novembrini 2002 kehtinud redaktsiooni alusel esitatud teistmisavalduste suhtes, kuid mitte alates 18. novembrist 2002 kehtiva redaktsiooni alusel esitatud teistmisavalduste suhtes. Kuivõrd eelnõul seletuskirja sisuliselt ei ole, jääb sellise ajalise erisuse tegemise eesmärk arusaamatuks.

4. Eelnõu sätte esimeses lausepooles viidatakse kuni 1. jaanuarini 2006 kehtinud TsMSile, lause teises pooles 1. jaanuaril 2006 jõustunud TsMS-ile. Samal kuupäeval sai kehtida vaid üks TsMS-i redaktsioon. Seega kehtisid sättes viidatud olukordades samad teistmise alused, mis tegelikkuses välistab sätte alusel teistmise.

5. Sätte kohaselt võib esitada teistmisavalduse Riigikohtule kuue kuu jooksul „käesoleva seaduse jõustumisest“. Eelnõuga muudetakse TsMSRS-i, mis jõustus 1. jaanuaril 2006. Seega tuleks avaldused eelnõu kohaselt esitada kuni 1. juulini 2006. a, mis oli ligi 18 aastat tagasi.

6. Õiguskindluse põhimõttest

Põhiseaduse (edaspidi PS) §-s 10 sätestatud õigusriigi põhimõtte oluliseks elemendiks on õiguskindlus, mille osaks on usalduskaitse, sh õiguspärase ootuse põhimõte.¹

Õiguskindluse põhimõtte on mitmetahuline, sisaldades õiguse avalikkuse ja arusaadavuse nõudeid, tagasiulatava mõju keeldu ja õiguspärase ootuse ning usalduse kaitse põhimõtteid. Samuti on

¹ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne III, 68. peatükk, kommentaar 3. a).

õiguskindluse põhimõtte osaks *res judicata*- ja *vacatio legis*-põhimõtted. Riigikohus on nende tahkude kõrval välja toonud õigusrahu põhimõtte. „Õiguskindlus muudab õiguskorra usaldusväärseks.” (RKÜKo 10.04.2012, 3-1-2-2-11, p 66.) „Põhiseaduse §-st 10 tuleneb õiguskindluse põhimõte. Kõige üldisemalt peab see printsiip looma kindluse kehtiva õigusliku olukorra suhtes. Õiguskindlus tähendab nii selgust kehtivate õigusnormide sisu osas (õigusselguse põhimõte) kui ka kindlust kehtestatud normide püsijäämise suhtes (õiguspärase ootuse põhimõte).“ (RKPJKo 02.12.2004, 3-4-1-20-04, p 12; RKPJKo 15.12.2005, 3-4-1-16-05, p 20; RKPJKo 20.03.2006, 3-4-1-33-05, p 21; RKPJKo 31.01.2007, 3-4-1-14-06, p 23.)²

Usalduskaitset käsitatakse enamasti õigusaktide kontekstis, aga niivõrd, kuivõrd kohtulahendile on seadusega antud õigusjõud, kehtib sama põhimõte ka jõustunud kohtulahendite suhtes. Õiguskindlus kaitseb riiklike otsuste püsivust, tagades, et neid ei saa tagantjärele muuta meelevaldselt, vaid üksnes põhjendatud erandlikel asjaoludel. Kohtuotsuse seadusjõustumise eesmärk on seega välistada sama kohtuasja teistkordne lahendamine, kindlustades seeläbi lisaks õiguskindlusele ka õigusrahu. Kohtuotsus peab seda looma kestvalt olukorras, kus on pikemat aega valitsenud vaidlus selle üle, mis on õige.³

See põhimõte ei ole absoluutne, nii võib uute tõendite ilmnemisel kohtulahendi teista või samas küsimuses viia läbi uue haldusmenetluse, kuid selline juhtum vajab mõistlikku põhjendamist. Nii on Riigikohus pidanud sellest põhimõttest tulenevalt õigeks mitte tunnistada põhiseadusvastasuse tõttu õigustloovat akti kehtetuks tagasiulatuvalt, kui tagasiulatuvast kehtetuks tunnistamisest tingitud halduskohtute täiendav töö-koormus võib põhjustada halduskohtute suutmatuse pakkuda mõistliku aja jooksul tõhusat kohtulikku kaitset muudes haldusasjades (RKÜKo 12.04.2016, 3-3-1-35-15, p 47). Põhiseaduslikkuse järelevalve kohtumenetluses tunnistatakse normid üldjuhul tagasiulatuvalt kehtetuks, kuid Riigikohus võib otsuse tagasiulatuvat mõju piirata muu hulgas PS §-st 10 tulenevast õiguskindluse põhimõttest lähtuvalt (vt nt RKÜKo 10.03.2008, 3-3-2-1-07; RKPJKo 17.04.2012, 3-4-1-25-11).⁴

TsMS § 704 lg 3 esimese lause kohaselt lõpeb üldjuhul teistmisavalduse esitamise õigus, kui teistetava kohtulahendi jõustumisest on möödunud viis aastat. Nii pika aja möödumise järel loetakse, et õiguskindluse kaitse kaalub üles mis tahes menetluslikud või sisulised puudused, mis võisid kohtulahendi tegemisega kaasneda. Lisaks on teistmisavalduse esitamise aeg piiratud praktilistel kaalutlustel, sest kohtuasjade toimikuid ei säilitata lõpmatuseni.⁵

Kuivõrd eelnõu soovib anda võimaluse alustada uuesti kohtumenetlusi, mis on lõppenud rohkem kui 20 aastat tagasi (vt p 3), andmata seejuures seletuskirjas mistahes selgitusi ja põhjendusi, saab eeltoodud kaalutlustest lähtuvalt asuda seisukohale, et esitatud eelnõu kooskõla õiguskindluse põhimõttega ja seega PS §-s 10 sätestatud õigusriigi põhimõttega on äärmiselt kaheldav.

7. Nõude materiaalõiguslikku aegumist reguleerib tsiviilseadustiku üldosa seadus (edaspidi TsÜS). TsÜS-i 10. peatüki kohaselt on nõude aegumistähtajad kolm, viis või kümme aastat. Üksnes omandiõigusest tuleneva väljaandmisnõude ning perekonna- ja pärimisõigusest tuleneva nõude aegumistähtaeg on 30 aastat nõude sissenõutavaks muutumisest, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti; omandiõigusest tulenev väljaandmisnõue omavolilise valdaja vastu ei aegu. Seega oleksid pakutud sätte kohaldamisalast sisuliselt väljas kõik tehingutest tulenevates nõuetes, kinnisomandi üleandmise nõudes, kinnisasja asjaõigusega koormamise, asjaõiguse üleandmise või lõpetamise või asjaõiguse sisu muutmise nõudes, seadusest tulenevates nõuetes, kahju õigusvastasest tekitamisest tulenevates nõuetes, alusetust rikastumisest tulenevates nõuetes, samuti surma põhjustamisest, kehavigastuse tekitamisest, tervise kahjustamisest või vabaduse võtmisest tulenevates nõuetes tehtud kohtulahendid, kuivõrd need nõuded on aegunud. On teoreetiline võimalus, et säte saaks kohalduda korduvate kohustuste täitmisele suunatud nõudele, kui mõne üksiku kohustuse aegumistähtaeg kolm aastat ei ole möödunud selle üksiku kohustuse suhtes. Samuti võib aegumine teatud juhtudel peatuda, kuid seda ainult TsÜS §-des 160–167 sätestatud kindlatel alustel. Arvestades

² Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, § 10, kommentaar 46.

³ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne III, 68. peatükk, kommentaar 3. a).

⁴ Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, § 10, kommentaar 54.

⁵ Tsiviilkohtumenetluse seadustik. Kommenteeritud väljaanne III, § 704, kommentaar 3.3. a).

aegumise peatumise tingimusi ja eelnõu kohaldamisalasse kuuluvate kohtulahendite jõustumisest möödunud aega, on ka see võimalus pigem teoreetiline.

Seega jääksid sätte kohaldamisalast tegelikkuses välja enamuse tsiviilõiguslike nõuete osas tehtud lahendid, sätte kohaldamisala oleks äärmiselt piiratud ja valikuline. Sellise lähenemise põhiseaduspärasus, eelkõige vastavus võrdsuspõhiõigusele on äärmiselt kaheldav.

8. Lisaks tuleb arvestada, et TsMS § 218 lg 3 kohaselt võib hagimenetluses menetlusosaline Riigikohtus menetlustoiminguid teha ning avaldusi ja taotlusi esitada üksnes vandeadvokaadi vahendusel, samuti seda, et kohus võtab TsÜS § 143 kohaselt materiaalsooõiguslikku nõude aegumist arvesse ainult kohustatud isiku taotlusel, st kohus ei kohalda eraõiguslike nõuete suhtes aegumist omal algatusel, kuivõrd eraõiguslike nõuete maksmapanek lähtub suurel määral isikute privaatautonomias. Seega oleks suur tõenäosus, et isik, kes soovib kohtulahendi teistmist, kannab märkimisväärseid menetluskulusid Riigikohtusse pöördumisel ja isegi juhul, kui Riigikohus otsustaks avalduse menetlusse võtta, tekiks täiendavad märkimisväärsed menetluskulud seeläbi, kui vastaspool tugineb aegumisele, mida saab Riigikohtus hagimenetluses teha üksnes vandeadvokaadi vahendusel.

9. Märkime, et kohtuasjade toimikud, mille menetlus on lõppenud rohkem kui 20 aastat tagasi, on säilitatud tänase päevani vaid üksikutes tsiviilasjade liikides, üldjuhul on toimikud hävitatud. Maa-, haldus- ja ringkonnakohtu kantselei kodukorra § 33 lg 2 kohaselt on üldine toimiku digitaalselt e-toimiku süsteemis säilitamise tähtaeg kümme aastat kohtuasjas tehtud viimase lõpplahendi jõustumisest alates. Sama korra lisas 9 nähakse mõningate asja liikide toimikutele ette säilitamistähtaegades erisused. Lisa 9 kohaselt säilitatakse alaliselt lisaks pärimis- ja teatud perekonnaasjade toimikutele näiteks omandi- ja võõrandamislepingute kohta käivate vaidluste kohtutoimikuid. Korra § 36 lg 2 esimese lause kohaselt kohtuasja pabertoimikud hävitatakse ühe aasta jooksul kohtuasja menetlemise lõppemisest eeldusel, et kohtuasja toimik on terviklikult digiteeritud. Sama paragrahvi lõike 3 kohaselt digitaalselt säilitatavad dokumendid ja muud kohtuasja kohta selleks ettenähtud infosüsteemis registreeritud andmed, mille säilitustähtaeg on möödunud, hävitatakse nende kustutamisega.

10. Analüüsi selle kohta, kui paljusid kohtuasju võiks säte mõjutada, st kui palju esitati enne 1. jaanuaril 2006 kehtima hakanud TsMSi teistmist avaldusi alusel, mida kuni 1. jaanuarini 2006 (või 31. detsembrini 2005) kehtinud TsMS ette ei näinud ja mis ei saanud seetõttu menetlusalust (kuni 17.11.2002 kehtinud TsMS redaktsiooni järgi), seletuskirjas toodud ei ole. Sellist informatsiooni ei ole ka Justiitsministeeriumil.

11. Lisaks puudub eelnõul sisuliselt seletuskiri, st eelnõule lisatud seletuskirjas puuduvad igasugused põhjendused. Seetõttu jääb arusaamatuks, mida ja miks soovitakse eelnõuga saavutada.

12. Eeltoodust nähtuvalt on eelnõu sisuliselt ja õigustehniliselt problemaatiline ja selle põhiseaduspärasus on äärmiselt kaheldav, mistõttu teeb Justiitsministeerium Vabariigi Valitsusele ettepaneku eelnõu mitte toetada.

Lugupidamisega

(allkirjastatud digitaalselt)

Madis Timpson
Minister

Stella Johanson 58633152
stella.johanson@just.ee